

Užovka obojková

V České republice nejběžnější had

Užovka obojková (*Natrix natrix*) je nejběžnějším hadem v ČR. Užovka obojková je rovněž největším hadem, opomineme-li zřídka se vyskytující užovku stromovou, se kterým se v naší volné přírodě můžeme setkat. Díky nápadnému obojku jsou navíc užovky obojkové nezaměnitelným druhem plaza.

Užovka obojková dorůstá v průměru délky 50 až 120 cm, největší jedinci až 150 cm a výjimečně i více. Samci tohoto druhu plaza bývají zpravidla drobnější a štíhlejší a dorůstají v průměru 50 až 80 cm, zatímco samice 60 až 120 cm. Hmotnost tohoto nejedovatého hada se pohybuje v širokém rozmezí. Od 50 až po 500 gramů. Užovky obojkové jsou také docela dlouhověké. Ve volné přírodě se dožívají 15 až 20 let, ze zajetí je znám jedinec, který se dožil 23 let!

Zbarvení užovek obojkových je velice variabilní. Od šedavé, přes šedozelené až po téměř černé. Typické jsou žluté až bělavé nebo oranžové "půlměsíčky" v záhlaví hada, díky kterým jej velice snadno odlišíme od jiných druhů našich hadů. Hlava je zploštělá a na rozdíl například od užovky hladké je zřetelně oddělena od těla. Šupiny jsou kýlnaté, na omak drsné.

Areál rozšíření užovky obojkové je velice široký. Sahá od Pyrenejského poloostrova na západě Evropy až po Írán a Mongolsko ve střední Asii. Setkat se s ní můžeme i za Středozemním mořem v Maroku a Alžírsku na severu Afriky.

Na rozdíl od užovky hladké, která si oblíbila suchá a výslunná stanoviště, se užovka obojková objevuje spíše kolem potoků, na březích rybníků, ale i na vlhkých zahradách a loukách či v mokřadech. Často vstupuje i přímo do vody. Setkat se s ní můžeme od nížin až po oblast pahorkatin a hornatin do nadmořských výšek okolo 900 metrů.

Otakar Brandos, foto Aleš Kučera a autor

Zmije obecná

Jako malý kluk jsem se bál zmijí. Hrozně. Jenže jsem taky hrozně rád chodil s dědou na houby.

A tak jsem se vyhýbal každému šedivému klacku, dupal jako buvol, a když jsme šli borůvkám, snažil jsem se pokládat nohy přesně do dědových stop. Párkrát jsem mu přitom šlápl na patu. Zavrčel na mě, ale když pochopil, že mám strach, vzal mě na ramena.

„Dědo, viděl jsi někdy zmijí?“

„Se ví, že jo. Zrovna před chvílí, když jsme šli po stráni, se tam jedna plazila. Copak sis jí nevším?“

Chytil jsem se ještě pevněji a nechal si ukázat, jak byla dlouhá. Klidně by se stočila do našeho proutěného košíku – ale v mých očích to byl ohromný had.

A protože jsem jí neviděl – a taky abych se trochu méně bál –, děda mi o zmijích povídal, co sám věděl.

Nejspíš je najdeš, jak se sluní na kamenech. Musí se tam vyhrát: když je jím zima, jsou pomalé a malátné jako já, když se zrovna probudím. Nejrychleji nachytají teplo zmije, co jsou skoro černé: jenže jsou zase líp vidět, a tak je snáz uloví ježek nebo kuna. Když je slunce zahřeje na správnou teplotu – jako by jím nabílo baterky –, můžou se vydat do lesního stínu.

Tam chytají hraboše, rejsky, žáby a jinou drobof. Vyrází po ní, kousnou

ji jedovými zuby a pak ji sledují: když dodýchá, můžou ji spolknout.

„Jenže toho jedu,“ uklidnil mě děda, „je dost tak akorát pro myšku. Ale pro mě, zdravýho silnýho chlapa, by to bylo, jako by mě píchla vos. Nebo možná sršeň.“

Ta představa se mi vůbec nelíbila, a tak děda pokračoval.

„Zmije na lidi neútočí. Jakmile tě zmerčí, kouká zmizet. Jenže špatně vidí a slyší: pozná jen, že se země třese od tvých kroků. A tak jí vidíš leda tak, když se plazí do křoví. A kdyby na to přišlo, dokáže i přeplavat potok! Jenom na ni nesmíš šlápnout, pak se bude bránit. Jako každej.“

Na podzim, když slunce vychladne a už nemá sílu nabíjet hadí akumulátory, se zmije protáhnou mezi kameny a schovejí se pod zem. Ztuhlé zimou tam dospí až do jara.

„Do svatýho Jiří,“ zasmál se děda a štípl mě. „Svatýho strašpytla.“

Ten den jsme viděli už jenom klouzky, babky a dvě veverka. Zmijí jsem spatřil až za hezkých pár let.

Klikatila se po lesní cestě a hleděla se ztratit, jak nejrychleji mohla. Zasyčela, dvě tři smyčky hubeného těla se zavinily po asfaltu – a byla pryč. Někde, kde na ni ten dvounohý obr s holí v ruce snad nešlápne.

A mně bylo jasné, co mi děda tenkrát chtěl říct. Že zmije se bojí ještě víc než já.

DOBRA OTÁZKA

Proč hadi vyplazují jazyk?

Ne proto, aby nás zastrašili, ale aby věděli, co se kolem nich děje. Hadí neslyší a vidí špatně, a proto se musí spoléhat na čich. Jeho hlavním sídlem není nos, ale jazyk. A tak ho hadi často vystrkují a „ochutnávají“ jím vůně a pachy, které plují vzduchem. Kromě toho v něm mají i hmat (zmije si ulovenou myš „osahá“ jazykem) a taky chuť

